

Murray Bookchin en het anarchisme na de schaarste

► *Raf Grinfeld*

Murray Bookchin is een Amerikaanse sociale denker die de linkse theorie heeft verrijkt met allerlei milieufilosofische en libertair-politieke ideeën. Vandaag behoort hij ongetwijfeld tot de belangrijkste inspirators van de links-ecologische radicalen. Sinds de jaren zestig kristalliseert zijn denken zich in de, wat hij noemt, sociale ecologie. We bespreken deze filosofie en geven een vertaald fragment mee uit het boek "Post-Scarcity Anarchism" (1971).

De hoge moeilijkheidsgraad en compromisloosheid van de theorievorming door Bookchin draagt er toe bij dat de man een kleiner leespubliek vindt voor zijn geschriften dan Naomi Klein en Noam Chomsky. Bookchins schrijfsels zijn er eerder voor de meer ingewijden, de doorgewinterde anders-globalisten of de ecologische academici. Dit maakt zijn bekendheid niet zo groot, ook al wordt dat voor een stuk gecompenseerd door de grote hoeveelheid aan materiaal dat er van hem gepubliceerd is, en de vernieuwende invloed die hij heeft gehad op de politieke ideeën van anarchist en radicale groenen.

Vooraf in de begindagen van de groene partijen, toen fundi's er nog een grote rol speelden, kon men niet om hem heen als groene denker. En we kunnen hem nog altijd als anarchist beschouwen, al is hij dat misschien nooit geweest in de strikte zin van het woord.

Op politiek vlak heeft Bookchin immers een positie ingenomen die een synthese inhoudt van anarchistische en marxistische beginselen. Het anarchisme beschouwt hij als interessant vanwege de hang naar antihiërarchische ideeën en leefstijlen, het communisme heeft een streepje voor inzake economische analyses. Ook is zijn sociale ecologie in grote mate schatplichtig aan de linkshegeliënse denkraditie, wat een stuk omvattender is dan

de hersenspinnels van Bakoenin, Malatesta of andere anarchistische theoretici.

Bookchin is werkelijk een libertaire socialist, menslievend en radicaal, steeds paraat om de sociaal-economische belangen van armen te verdedigen. Met een afkeer voor zowel dogmatisch gedwee met het verleden als een zich blind staren op de rol van de arbeidersklasse in historische revolutionaire processen. Zoals het onderstaande fragment ook aangeeft vertrouwt hij eerder op mensen dan op abstracties als maatschappelijke klassen, zonder daarbij klassenstrijd overboord te zetten als strategie om een betere samenleving te bekomen.

De sociale ecologie gaat er van uit dat maatschappelijke en ecologische problemen elkaar in de hand werken en wil die samenhang benadrukken. Dit in tegenstelling tot die andere belangrijke milieufilosofie, de diepte-ecologie. De oorzaken van de ecologische crisis zijn fundamenteel maatschappelijk van aard. Het historische ontstaan van hiërarchieën, klassen, staten en uiteindelijk de markteconomie en het kapitalisme zelf zijn de sociale krachten die, zowel ideologisch als materieel, de huidige natuurontwrichting hebben veroorzaakt. In tegenstelling tot diepte-ecologen als Arne Naess gaan Bookchin en andere sociale ecologen de fundamentele oorzaken dus niet zoeken in bepaalde geloofssystemen, of het nu om religies of filosofieën gaat.

De natuurlijke wereld wordt gezien als een historisch ontwikkelingsproces in de richting van toenemende complexiteit en subjectiviteit. Het ontstaan van de mens, en daarbij allerlei sociale en culturele processen die hun invloed niet gemist hebben op dit ontwikkelingsproces, maakten de wereld nog complexer. Er wordt daarbij gesproken over het verschil tussen een eerste en een tweede natuur. Het maatschappelijke heeft betrek-

king op een “tweede natuur” en valt dus niet samen met een “eerste natuur”, het biologische. Er wordt gestreefd naar een harmonische wisselwerking tussen de eerste en de tweede natuur, in eerste instantie om de ecologische crisis een halt toe te roepen en in tweede instantie om een rationele en ecologische samenleving te creëren. De sociale ecologie beschouwt mensen dus als integraal deel uitmakend van de natuur, maar in tegenstelling tot enkele andere ecologische stromingen handhaaft het daarbij een utopisch-humanistische positie.

Om het hoofd te bieden aan de ecologische crisis vinden sociale ecologisten het nodig om aan sociaal engagement en politiek te doen. De politieke dimensie van de sociale ecologie is het “libertair municipalisme”, een uitgewerkt programma waarin de totstandkoming van basisdemocratische organen centraal staat: tot confederaties samengesmede communes. Zij kunnen een uitdaging en op lange termijn zelfs een bedreiging vormen voor de objectieve fundamenten van het huidige natuurvernietigende bestel, namelijk het kapitalisme, sociale hiërarchie en de natiestaten.

In de sociaal-ecologische politiek moeten de middelen en het doel om elkaar afgestemd zijn. Wanneer het doel een niet-hiërarchisch model is waarin rationaliteit en ecologische gevoeligheid centraal staan, dan kunnen de middelen daar niet in disharmonie mee zijn, laat staan dat het doel de middelen zou kunnen heiligen. Hiermee wordt meteen duidelijk waarom een radicale positie ingenomen wordt. Compromissen op politiek vlak impliceren immers een disharmonie tussen middelen en doel. Het is libertaire municipalisten dan ook niet te doen om het grijpen van en het vasthouden aan de macht. Er is hoogstens sprake van de betrachtting een electorale meerderheid op lokaal vlak te bekomen, in een gemeente- of, bij uitzondering, in een districtsraad.

Deelname aan verkiezingen gebeurt steeds slechts op het lokale vlak. Parlementarisme is uit den boze. Het verwerven van een meerderheid op het laagst mogelijke bestuursniveau, zoals dat in de stad Antwerpen op het niveau van de districtsraad het geval is, dient enkel om de besluitvorming te decentraliseren naar volksvergaderingen toe. Daarin doet sociale ecologie denken aan radencommunisme of vroeganarchistische ideeën.

De antiautoritaire, consequente houding van Murray heeft hem dikwijls in aanvaring gebracht met andersdenkenden. En dat hij vaak een politiserende rol wil spelen is daar niet vreemd aan,

vermits politisering bij hem inhoudt dat hij allerlei, al dan niet bewuste, overheersingsmechanismen en manipulaties aan de kaak stelt. Lokale besturen wil hij omvormen tot directe democratieën, decentraliseren tot op mensenmaat en politieke gemeenschappen afstemmen op hun natuurlijke milieus. Hij wil de praktijken en kwaliteiten van het burgerschap herstellen, zodat mannen en vrouwen collectief verantwoordelijkheid kunnen opnemen voor het beheer van hun eigen gemeenschappen, volgens een ethiek van delen en samenwerking, eerder dan te vertrouwen op elites.

“Tegen de late jaren zeventig en vroege jaren tachtig, toen Bookchin deze ideeën volledig ontwikkeld had, beïnvloedden ze verschillende grassroots-bewegingen in de Verenigde Staten en Europa. Vandaag, zijn ze mogelijk van een nog grotere betekenis, want de ineenstorting van de Sovjetunie heeft paradoxaal genoeg - ondanks de Sovjetunie haar ontheiliging van de revolutionaire traditie - chaos en verwarring met zich meegebracht bij links en een zoektocht noodzakelijk gemaakt naar een nieuwe richting, een nieuwe manier om mensen te vrijwaren van machteloosheid, in een bevrijdende samenleving.” Dat schreef Janet Biehl op het einde van de jaren negentig over het libertair municipalisme.

In deze tijden van internet en andere uitingen van de informatiemaatschappij is het moeilijk om te achterhalen in hoeverre deze ideeën al invloed hebben gehad, maar dat heel wat andersglobalisten er kennis mee hebben gemaakt staat buiten kijf. Misschien dat in de geschiedenisboeken van de volgende eeuw de beginperiodes van het libertair municipalisme en het andersglobalisme in één adem zullen genoemd worden, naast de namen van bekende anarchisten als José Bové en Noam Chomsky. Sociaal-ecologische denkers duiken in ieder geval steeds meer op binnen libertaire kringen. Vooral in landen als de Verenigde Staten, Zweden en Noorwegen. Ongetwijfeld heeft het geholpen bij de invloedsvergroting van libertaire ideeën binnen links, want aan theoretische incoherentie en weinig socialistische praktijken willen wij, sociale ecologisten, zo weinig mogelijk meedoen.

Het zou ons te ver leiden nu om de ideeën van de sociale ecologie en haar politieke dimensie uitgebreid te belichten, maar ik verwijs graag naar mijn eigen website als uw interesse geprikkeld is. U vindt hem op <http://tomsk.antifa.net/>